

Saateks

President Toomas Hendrik Ilves on öelnud: on ime, et Eesti on üldse olemas. Veel suurem ime on see, et oleme üks kahest riigist, mis eelmisel sajandil saavutasid või taastasid oma iseseisvuse ilma verevalamiseta. Erinevalt Norrast pidime kaks korda üles ehitama täiesti uue riigi. Isegi kui teisel korral oli meile toeks sajandi esimese poole omariikluse kogemus ja kindel usk järjepidevusse, polnud vaja (ega oleks tohtinudki) üle võtta ühtki pealesurutud kohmakat ja kohati inimvaenulikku struktuuri. See on andnud meile unikaalse võimaluse olla ajakohase ja paindliku riigi ülesehitamisel (sh e-riigi arendamisel) pioneeriks kogu maailmas. See on õnnestunud paljudes aspektides, olgu see nüüdisaegse panganduse loomine või edu koolilaste PISA testides. Praegu on selle krooniks osalus ÜRO Julgeolekunõukogus. Ju oleme – president Lennart Meri sõnadega – kõigist raskustest hoolimata õppinud selgeks ühe olulise tõe: kui tahad, et sind koheldakse riigina, tuleb ka käituda riigina.

Ühe tänapäeva riigi olemasolu lahutamatu osa on riigiõigus. See on kaugelt rohkem kui põhiseaduslike riigiorganite ülesehituse ja toimimise juriidiliselt laitmatu kirjeldus või perfektne haldusjaotuse korraldamine. See puudutab igauht, kes riigiga seotud – olgu kodakondsuse, töö- ja elukoha või e-residentsuse kaudu. Sest ka meie kõigi põhiõigused, vabadused ja põhikohustused on kas lausa riigiõiguse südamikus või sellele väga lähedal. Paljud tajusid seda 2020. aasta kevadtalve koroonakriisi ajal, kui harjumuspärase elukorralduse hinnasildile kippusid kerkima mõned meie tuumikvabadused.

Riik on Eestis inimlikult väike, on märkinud Mikk Mikiver. Väiksus on meie eelis. Võib-olla just selle tõttu saame olla uhked selliste õigusteadlaste üle nagu Friedrich Martens või Ilmar Tammelo. Nende ideedest ja loomingust kumab läbi väikeriikide talupojatarkus (ehk kaine mõistus). Väikesed riigid ei saa endale lubada ei rahvusvahelise ega riigisisese õiguse hülgamist. Isegi mitte pisiasjades.

Suurkujud (ka õigusteaduses) ei kasva ilma sobiva keskkonna ja materiaalse toeta. Kui suur osa õigusteadusest on reeglina ühiskonna fookuses, siis riigiõigus on valdkond, kus vaid riik ise saab teadlikult ja sihipäraselt panustada – ja seetõttu ka peab panustama. On saanud käibetõeks, et kõige kõrgemalt haritud inimeste ehk ülikoolide lõpetajate kvaliteet ja nende võimekus panustada riigi ning majanduse arengusse on kogu arenenud maailmas tihedalt seotud ülikoolis nende õpitaval erialal tehtava teadustöö kvaliteediga.

Teadus on oma olemuselt rahvusvaheline ja globaalne nähtus. Selle sees on aga valdkondi, kus üksikutel riikidel on erilised kohustused. Rahvusteaduste all, mida ükski teine teaduskogukond ei saa käsitleda, mõtleme tavaliselt eesti keele, kultuuri, kirjanduse, ajaloo ja mõtteloo uuringuid. Selles kontekstis on õigusteadus vaieldamatult osa rahvusteadustest. Sest iga keelega kaasneb vaikimisi ja nähtamatult hulk struktuure ja tähendusi, millele õigussüsteem ja õiguspraktika toetuvad ning ilma milleta ei saa rääkida ei tõest ega õiguse mõistmisest.

Riigiõigus pole siin erandiks. Ühest küljest on hea teada, kuidas selle valdkonna teooria ja praktika arenevad kogu maailmas ning eriti selles kultuuriruumis, kuhu soovime kuuluda. Kuna meid on vähe, siis ei tasu loota, et kõik parimad mõtted meile endile pähe torgatavad. Maailmast on väärt kogemust võtta pea igas valdkonnas; ka siis, kui kultuuri ja ajaloo kontekst erinevad. Teisest küljest on meil kohustus põhjalikult läbi sorteerida, lahti mõtestada ja muu maailma konteksti panna oma riigi ülesehitamise parim kogemus ning viia siis see teadmine teiste riikide ja rahvaste ette. Me ei ole enam riigina õpipoisid. Kuigi me pole veel viie rikkaima riigi seas majanduslikult, on meil unikaalne edulugu, millest oleks kindlasti paljudel ja palju õppida ning mille kaudu võiks kogu maailm tugevamaks saada ja jätkusuutlikumaks kasvada.

Tarmo Soomere

Eesti Teaduste Akadeemia president

7. mail 2020